

การจัดการเรียนการสอน

โดย นางแววนภา กาญจนาวดี

การจัดการเรียนการสอนที่ดีมีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับการจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีระบบ ซึ่งครูจะต้องใช้ความรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการจัดทำแผนการสอน การผลิตสื่อ การจัด กิจกรรม รวมทั้งการวัด และประเมินผลให้สอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องทราบว่าจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาคุณภาพของนักเรียนทั้งในด้าน ความรู้ ทักษะ คุณธรรม และจริยธรรม แล้วจึงวิเคราะห์ว่า ถ้าจะให้เด็กเรียนมีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมาย หรือมีผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวัง จะต้องใช้วิธีการจัดการเรียนรู้อย่างไรบ้าง

การเตรียมการจัดการเรียนรู้... ครูต้องเตรียมอะไรบ้าง

ในการเตรียมการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ไม่ว่าครูจะสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ใดก็ตาม จะมี ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์
2. การกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้

1. การวิเคราะห์

1.1 วิเคราะห์ผู้เรียนเพื่อที่จะทราบข้อมูลเบื้องต้นของผู้เรียนในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความถนัด ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

1.2 วิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้น ทั้งด้านการเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข หรือ ด้าน ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม จากแหล่งข้อมูลดังนี้

- พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
- คุณภาพผู้เรียน หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา ในกลุ่มสาระ การเรียนรู้ที่จะเตรียม
- วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่โรงเรียนกำหนดไว้

ตัวอย่าง การวิเคราะห์ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่โรงเรียนกำหนด คุณภาพผู้เรียน ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผู้เรียน (ตามเกณฑ์การประเมินภายนอก) ของโรงเรียนพญาไท ดังตารางที่ 1 – 3 ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนด้านการเป็นคนดี หรือคุณธรรม จริยธรรม

คุณภาพผู้เรียน	คุณลักษณะ อันพึง ประสงค์ที่ โรงเรียน กำหนด	คุณภาพ ผู้เรียนใน กลุ่มสาระ การเรียนรู้	พ.ร.บ. การศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542	มาตรฐานด้าน ผู้เรียนตาม เกณฑ์การ ประเมิน ภายนอก	เกณฑ์การ ประเมิน อาจารย์ 3 ของก.ค.
1. มีความมุ่งมั่น ขยัน หมั่นเพียร					
2. มีความประหยัด อดออม					
3. มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น					
4. ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา					
5. มีความเข้าใจพื้นฐานการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย					
6. เห็นคุณค่าและมีความภูมิใจใน ภูมิปัญญาไทย ศิลปวัฒนธรรม ที่ดั่งงามของไทย					
7. มีระเบียบวินัย					
8. มีความเคารพในสิทธิหน้าที่ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์					
9. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พัฒนา สิ่งแวดล้อม					
10. มีส่วนร่วมในการรักษา ผลประโยชน์ส่วนรวม					
11. มีความรักสถานศึกษาท้องถิ่น และประเทศชาติ					
12. มีความอดทน					
13. รู้จักเสียสละ					
14. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และส่วนรวม					
15. มีสัมมาคารวะ					
16. ความมีเหตุผล					

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนด้านการเป็นคนเก่ง หรือด้านความรู้ ความเข้าใจ และ
ความสามารถ

คุณภาพผู้เรียน	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่โรงเรียนกำหนด	คุณภาพ ผู้เรียนในกลุ่ม สาระการ เรียนรู้	พ.ร.บ. การศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542	มาตรฐาน ด้านผู้เรียน ตามเกณฑ์ การประเมิน ภายนอก	เกณฑ์การ ประเมิน อาจารย์ 3 ของ ก.ค.
1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี					
2. ใฝ่รู้ใฝ่เรียน					
3. มีทักษะการคิด					
4. มีทักษะการจัดการ					
5. มีทักษะการแก้ปัญหา					
6. มีทักษะและนิสัยรักการทำงาน					
7. มีทักษะและนิสัยรักการทำงาน					
7. มีทักษะการสื่อสารและการใช้ ภาษาไทย					
8. มีทักษะในการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง					
9. มีความเป็นผู้นำ					

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนด้านมีความสุข

คุณภาพผู้เรียน	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนกำหนด	คุณภาพผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้.....	พ.ร.บ. การศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542	มาตรฐานด้านผู้เรียนตามเกณฑ์การประเมินภายนอก	เกณฑ์การประเมินอาจารย์ 3 ของ ก.ค.
1. มีสุขภาพจิตที่ดี					
2. เรียนรู้อย่างมีความสุข					
3. มีสุขภาพกายและนิสัยที่ดี					
4. มีบุคลิกภาพที่ดี					
5. อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข					
6. มีสุนทรียภาพและทักษะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา					

1.3 วิเคราะห์เนื้อหา

เนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ที่จะนำมาสอน เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ความสนใจและความต้องการหรือไม่ เนื้อหาอะไรที่ควรตัดออกไป เนื้อหาอะไรที่ควรเพิ่มเติมให้เหมาะสมตามสภาพการณ์ในขณะนั้น เนื้อหาได้จากการวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา หรือนำมาจากสาระการเรียนรู้รายปี หรือหน่วยการเรียนรู้

ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์เนื้อหาได้แล้วจะทำให้ทราบคร่าวๆได้ว่าใน 1 ปี การศึกษา ถ้าจะเขียนแผนการจัดการเรียนรู้จะมีประมาณกี่แผน หรือถ้าจะจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ จะมีกี่หน่วย (มีการบูรณาการในกลุ่มสาระ/ระหว่างกลุ่มสาระฯ)

2. การกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้

เทคนิคการจัดการเรียนรู้มีอยู่มากมายหลายวิธีที่ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ แต่ละวิธีมีประสิทธิผลในการสร้างทักษะ ข้อความรู้ ประสบการณ์ และการมีโอกาแสดงบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียนแตกต่างกัน ดังนั้นในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ครูต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ของการเรียนรู้ว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใด รวมทั้งต้องคำนึงถึงความสามารถ ความพอใจและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย ซึ่งเทคนิควิธีการเรียนรู้มีมากมายหลากหลายวิธีที่ครูจะพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสม เช่น

- * การอภิปรายกลุ่ม
- * การแสดงบทบาทสมมุติ
- * การเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD,TGT ฯ
- * การเรียนแบบสร้างแผนผังความคิด(concept mapping)
- * การเรียนแบบแก้ปัญหาฯลฯ

ตัวอย่าง ความสัมพันธ์ระหว่างเทคนิควิธีสอนที่พัฒนาทักษะ/พฤติกรรมของผู้เรียน และบทบาทของผู้เรียน

เทคนิค/วิธีการสอน	ทักษะ/พฤติกรรม ที่มุ่งเน้น	บทบาทผู้เรียน
1)กระบวนการสืบค้น (Inquiring Process)	- การศึกษาค้นคว้า - การเรียนรู้กระบวนการ - การตัดสินใจ - ความคิดสร้างสรรค์	* ศึกษา ค้นคว้า เพื่อสืบค้นข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง
2)การเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Learning)	- การสังเกต การสืบค้น - การให้เหตุผล การอ้างอิง - การสร้างสมมุติฐาน	* ศึกษา ค้นพบความรู้และขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3)การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (Problem Solving)	- การศึกษาค้นคว้า - การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าข้อมูล - การลงข้อสรุป - การแก้ปัญหา	* ศึกษาแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการและฝึกทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญด้วยตนเอง
4)การเรียนรู้แบบสร้างแผนผังความคิด (Concept Mapping)	- การคิด - การจัดระบบการคิด	* การจัดระบบความคิดของตนเองให้ชัดเจนเห็นความสำคัญ
5)การตั้งคำถาม (questioning)	- กระบวนการคิด - การตีความ - การไตร่ตรอง - การถ่ายทอดความคิดความเข้าใจ	* การจัดจาการคิดเพื่อสร้างข้อคำถามและคำตอบด้วยตนเอง
6)การศึกษารายบุคคล (Individual Study)	- การศึกษาค้นคว้าข้อมูล - การนำความรู้ไปใช้ - ความรับผิดชอบ	* เรียนรู้อย่างเป็นอิสระด้วยตนเอง
7)การจัดการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยี (Technology Related Instruction)	- การตอบคำถาม - การแก้ปัญหา - การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ - การเรียนรู้ที่ต้องการผลการเรียนรู้ทันที - การเรียนรู้ตามลำดับขั้น	* เรียนรู้ด้วยตนเองตามระดับความรู้ความสามารถของตนเองมีการแก้ไข ฝึกซ้ำเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความเชี่ยวชาญ
8)การอภิปรายกลุ่มใหญ่ (Whole-class Discussion)	- การแสดงความคิดเห็น - การวิเคราะห์ - การตีความ - การสื่อความหมาย - การสรุปความ - ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	* มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีบทบาท มีส่วนร่วมในการสร้างข้อความรู้

นอกจากเทคนิคหรือวิธีการสอนที่ครูจะต้องคำนึงถึงแล้วกิจกรรมที่กำหนดจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. หลากหลาย เหมาะสม หรือสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด
3. ให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. ฝึกปฏิบัติ
5. การบูรณาการ
6. นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้
7. ส่งเสริมคุณธรรมและคุณธรรมของผู้เรียน
8. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ กีฬา
9. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นแสดงความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
10. ประเมินการพัฒนาของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต่อเนื่อง

ดังนั้นหากกำหนดกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องจัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงข้อกำหนดทั้ง 10 ข้อ และจะเลือกใช้เทคนิค วิธีการสอนแบบใด ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ หรือทักษะ หรือ พฤติกรรมที่มุ่งจะปลูกฝังให้กับผู้เรียน

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

การออกแบบกิจกรรมในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จะใช้วิธีการใดขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และความสามารถของครูแต่ละคน แต่ไม่ว่าจะใช้วิธีใด จะพบว่ามียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญๆ 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
2. ขั้นทำกิจกรรม
3. ขั้นสรุปและประเมินผล
4. ขั้นตอนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

ตารางเปรียบเทียบการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนการออกแบบการจัดกิจกรรม	การออกแบบประสบการณ์ EAP(6 ขั้นตอน)	การออกแบบกิจกรรมตามแนววัฏจักรการเรียนรู้ (8ขั้นตอน)
1.ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	1.อุ่นเครื่อง(เป็นการตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของนักเรียน)	1.ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียน
2.ขั้นทำกิจกรรม	2.กิจกรรมแนะนำปัญหา/โจทย์ (เสนอ โจทย์สนุกเรียนรู้ดูแล้วสะท้อนใจผู้เรียน)	3.ครูให้ความรู้กับนักเรียน 4.ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมแล้วร่วมกับสรุปความคิดรวบยอด
3.ขั้นสรุปและประเมิน	3.ถอดรหัสปรับใช้(จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของตนเองแตกฉานในศาสตร์ ปรับปรุงกรอบอ้างอิงและเปลี่ยนแปลงการกระทำ)	5.การประเมินผลโดยให้นักเรียนทำกิจกรรมตามที่ครูกำหนด
4.ขั้นนำความรู้ไปประยุกต์ใช้	4.ไตร่ตรองทางแก่เฉพาะตน (จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เข้าใจปัญหา-คิดหาทางแก้-แน่ใจจุดยืน) 5.ระดมสมองทางออกโดยกลุ่ม 6.สื่อสารทางออก(จัดกิจกรรมเพื่อฝึกการตัดสินใจการเสนอความคิด และพัฒนาทักษะการวิพากษ์วิจารณ์)	6.นักเรียนลงมือทำตามความถนัดและความสนใจ 7.วิเคราะห์ผล 8.แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดกับผู้อื่นเพื่อประยุกต์ใช้

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

จะเขียนแผนรูปแบบใดก็ได้ โดยยึดหลักเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการบูรณาการ ซึ่งมีองค์ประกอบที่ชัดเจน ได้แก่

- 1) ชื่อแผน ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 2) ชั้นที่ใช้สอน
- 3) จำนวนคาบ
- 4) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี
- 5) จุดประสงค์การเรียนรู้(หรือคุณลักษณะ-ศักยภาพที่ต้องการพัฒนา)
- 6) สาระสำคัญ
- 7) สาระการเรียนรู้
- 8) กิจกรรมการเรียนรู้
 - การบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นหรือกลุ่มประสบการณ์อื่น
 - การออกแบบการจัดกิจกรรม
 - รายละเอียดของกิจกรรม
- 9 สื่อ-แหล่งการเรียนรู้
- 10 การวัดผลและประเมินผล
- 11 สรุปผลการจัดการเรียนรู้

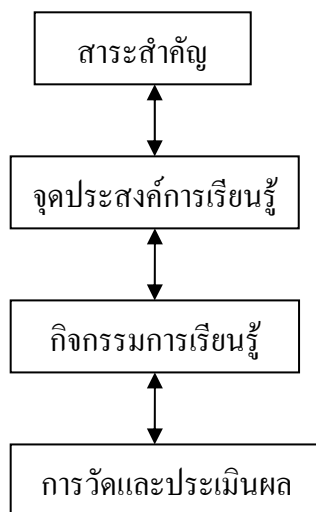
การตรวจสอบประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้

การประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ว่าเหมาะสมหรือไม่ สามารถทำได้โดยการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้สอนจริงว่าสามารถดำเนินการให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ดีเพียงใด และสามารถฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการและเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีกิจกรรมควรมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1. มีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด ครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้กิจกรรมเป็นไปตามความมุ่งหมาย
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบ หรือทำสำเร็จด้วยตนเอง ครูคอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหา ให้ผู้เรียนคิดแก้หรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรม
3. เน้นกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนรับรู้และนำกระบวนการไปใช้จริง
4. ส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนการสอน หรือแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่น

การตรวจสอบประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ นอกจากจะนำไปใช้สอนจริงแล้ว สามารถตรวจสอบได้โดยการวิเคราะห์ ความสอดคล้อง ระหว่างหัวข้อต่างๆที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

บรรณานุกรม

- มณีนีภา ชูติบุตร. *การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้...สู่เอกสารวิชาการ.* (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร). กรุงเทพมหานคร. 2546
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.* กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.).2544
- สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. *การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ.* กรุงเทพมหานคร. บั๊กพอยท์. 2546.
- สุคนธ์ ภูริเวทย์. *การออกแบบการสอน.* กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2544.
- สุวิทย์ มูลคำ. *ครบเครื่องเรื่องการคิด.* กรุงเทพมหานคร. ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพการพิมพ์. 2547.